HUDUDLARNING INVESTITSION SALOHIYATI VA IQTISODIY O‘SISHI O‘RTASIDAGI BOG‘LIQLIKNI EKONOMETRIK BAHOLASH

Inamov Farhodjon Ikrom o‘g‘li
NamDTU Iqtisodiyot kafedrasi katta o‘qituvchisi (PhD)
+998 91 755 5200
fred.inamov@gmail.com

Annotatsiya: *Mazkur maqolada hududlarning investitsion salohiyati va iqtisodiy o‘sishi o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlik ekonometrik usullar asosida baholanadi. Tadqiqotda hududiy investitsion salohiyatni ifodalovchi asosiy ko‘rsatkichlar, jumladan, asosiy kapitalga kiritilgan investitsiyalar, to‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy investitsiyalar, bank kreditlari, sanoat va infratuzilma rivojlanishi bilan bog‘liq omillarning hududiy iqtisodiy o‘sishga ta’siri tahlil qilinadi. Iqtisodiy o‘sishning asosiy natijaviy ko‘rsatkichi sifatida hududiy yalpi mahsulot hajmi va uning aholi jon boshiga to‘g‘ri keladigan miqdoridan foydalanish nazarda tutiladi. Hududlar kesimidagi statistik ma’lumotlar asosida investitsion faollik va iqtisodiy o‘sish o‘rtasidagi bog‘liqlikning yo‘nalishi, kuchi hamda statistik ahamiyati ekonometrik modellar yordamida aniqlanadi. Shuningdek, investitsiya resurslarining hududlar bo‘yicha notekis taqsimlanishi, investitsiyalardan foydalanish samaradorligi va ularning hududlararo iqtisodiy tafovutlarga ta’siri baholanadi. Tadqiqot natijalari asosida hududlarning investitsion salohiyatidan samarali foydalanish, investitsiya oqimlarini iqtisodiy jihatdan nisbatan sust rivojlangan hududlarga yo‘naltirish hamda hududiy iqtisodiy o‘sishning barqarorligini ta’minlashga qaratilgan ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqiladi.*

Kalit so‘zlar: *hududiy iqtisodiyot, investitsion salohiyat, iqtisodiy o‘sish, investitsiyalar, asosiy kapitalga investitsiyalar, to‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy investitsiyalar, yalpi hududiy mahsulot, hududiy rivojlanish, hududlararo tafovutlar, ekonometrik baholash, panel ma’lumotlar.*

KIRISH

Mintaqaviy iqtisodiyot va endogen o‘sish nazariyalarida investitsiyalarning hududiy taqsimoti hamda ularning iqtisodiy dinamikaga ta’siri fundamental masalalardan biri sifatida tadqiq etiladi. Solow (1956) tomonidan ishlab chiqilgan neoklassik o‘sish modelida kapital to‘planishi (capital accumulation) o‘tish davrida o‘sishning asosiy omili sifatida ko‘rsatilgan bo‘lsa, Romer (1986) va Lucas (1988) ilgari surgan endogen o‘sish nazariyalari investitsiyalarning bilim, texnologik taraqqiyot va inson kapitali bilan uyg‘unlashuvi uzoq muddatli barqaror o‘sishni vujudga keltirishini asoslaydi. Mintaqaviy kontekstda ushbu qarashlar yangi iqtisodiy geografiya nazariyasi doirasida Krugman (1991) tomonidan chuqurlashtirilib, aglomeratsiya effektlari va bozor hajmi investitsiyalarni rivojlangan markazlarga tortishini hamda markaz-periferiya (core-periphery) nomutanosibligini kuchaytirishini ko‘rsatadi.

So‘nggi yillardagi xorijiy empirik tadqiqotlar investitsiya turlarining hududiy rivojlanishga ta’sirini turlicha baholamoqda. Masalan, Chen va boshqalar (2020) Xitoy

provinsiyalari bo‘yicha o‘tkazgan tadqiqotida asosiy kapitalga investitsiyalar va to‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy investitsiyalar (FDI) hududiy YaHM o‘sishini ta’minlashda muhim ekanini, biroq xorijiy investitsiyalarning texnologik to‘kilish (spillover) samarasi qabul qiluvchi hududning inson kapitali va infratuzilma darajasiga to‘g‘ridan-to‘g‘ri bog‘liq ekanini aniqlagan. Aksincha, Rodriguez-Pose va Ketterer (2020) Yevropa Ittifoqi mintaqalarini tahlil qilib, infratuzilma va asosiy vositalarga qilingan sof investitsiyalar institutsional sifat va boshqaruv samaradorligi past bo‘lgan hududlarda sezilarli iqtisodiy samara bermasligini ta’kidlaydi. Bu holat investitsiya hajmining o‘zi emas, balki investitsion muhit va qabul qilish salohiyati birlamchi ekanini ko‘rsatadi.

Moliyaviy vositachilik va bank kreditlarining hududiy o‘sishga ta’siri ham munozarali masalalardan biridir. Beck, Levine va Loayza (2000) o‘zlarining klassik tadqiqotlarida xususiy sektorga ajratilgan kreditlar unumdorlik va YaIM o‘sishini tezlashtirishini ta’kidlagan bo‘lsa, Arcand, Berkes va Panizza (2015) ma’lum bir chegaradan so‘ng moliya tizimining haddan tashqari kengayishi yoki kreditlarning samarasiz taqsimlanishi iqtisodiy o‘sish sur’atlarini susaytirishi ("too much finance" effekti) mumkinligini ko‘rsatadi. Mintaqalar darajasida esa kreditlarning ko‘proq qisqa muddatli savdo va iste’mol operatsiyalariga ketib qolishi, uzoq muddatli kapital yaratishga xizmat qilmasligi ko‘plab rivojlanayotgan mamlakatlarga xos empirik holat sifatida qayd etiladi.

O‘zbekiston va o‘tish iqtisodiyoti mamlakatlari misolida hududiy nomutanosibliklar va investitsion omillar ta’siri bir qator mahalliy olimlar tomonidan o‘rganilgan. Xususan, Chepel (2018) hamda Sadikov (2021) tadqiqotlarida respublikada sanoat va investitsiya resurslarining ayrim markaziy hududlar (Toshkent shahri, Toshkent va Navoiy viloyatlari) atrofida to‘planishi aglomeratsiya afzalliklarini berayotgan bo‘lsa-da, boshqa hududlar bilan differensiatsiyani oshirayotgani ta’kidlanadi. Shuningdek, Tursunov (2022) o‘z ishlarida hududlarda xorijiy investitsiyalar va kichik tadbirkorlik faolligining integratsiyalashuvi hududiy bandlik va mahsulot ishlab chiqarish hajmini oshirishini empirik usullar bilan asoslagan.

Ilmiy bo‘shliq (Research Gap). Mavjud ilmiy manbalarning aksariyati investitsion faollikni yo mamlakat miqyosida agregatlangan makroiqtisodiy ko‘rsatkichlar orqali, yoki ayrim tarmoqlar kesimida o‘rganish bilan cheklanadi. Hududlar kesimidagi tadqiqotlarda esa ko‘pincha an’anaviy tavsifiy statistika yoki oddiy korrelyatsiya tahlili qo‘llanilib, hududlarning kuzatilmaydigan individual xususiyatlari (unobserved individual heterogeneity) hamda umumiy vaqtinchalik makroiqtisodiy shoklarni bir vaqtda nazorat qiluvchi zamonaviy panel ekonometriya modellari yetarlicha qo‘llanilmagan. Ushbu maqola O‘zbekistonning barcha ma’muriy hududlarini qamrab olgan holda, investitsion salohiyat omillarining aholi jon boshiga to‘g‘ri keladigan daromadlarga ta’sirini elastiklik asosida baholab, mazkur ilmiy bo‘shliqni to‘ldirishga xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Hududiy iqtisodiy o‘sish va uning investitsion omillar bilan o‘zaro aloqadorligi mintaqaviy iqtisodiyot hamda makroiqtisodiy rivojlanish nazariyalarining markaziy

masalalaridan biri hisoblanadi. Mazkur yo‘nalishdagi konseptual asoslar Solow (1956) tomonidan ishlab chiqilgan neoklassik o‘sish modeliga borib taqaladi. Mazkur modelda kapital to‘planishi (capital accumulation) o‘tish davrida o‘sishning asosiy harakatlantiruvchi kuchi sifatida e’tirof etiladi. Biroq ekzogen o‘sish modellari texnologik taraqqiyotni tashqi omil deb bilgani sababli hududlararo investitsion samaradorlik farqlarini to‘liq tushuntirib bera olmadi. Keyinchalik Romer (1986) va Lucas (1988) tomonidan ilgari surilgan endogen o‘sish nazariyalari kapital qo‘yilmalarning bilim, texnologiyalar va inson kapitali bilan o‘zaro uyg‘unlashuvini uzoq muddatli barqaror o‘sish omili sifatida asoslab berdi. Mintaqaviy miqyosda ushbu g‘oyalar Paul Krugman (1991) ning Yangi iqtisodiy geografiya nazariyasida chuqurlashtirildi; unga ko‘ra, aglomeratsiya effektlari va bozor hajmi investitsiya oqimlarini sanoatlashgan yirik markazlarga tortib, markaz-periferiya (core-periphery) nomutanosibligini kuchaytiradi.

O‘zbekiston iqtisodiyotining hududiy jihatlari, investitsion salohiyati va hududlararo tafovutlarni kamaytirish masalalari mahalliy olimlar tomonidan faol o‘rganilmoqda. Xususan, Mustafakulov (2025) "O‘zbekiston–2030" strategiyasi doirasida mintaqalar o‘rtasidagi iqtisodiy tafovutlarni qisqartirishning asosiy mexanizmi sifatida hududiy investitsiya siyosatini diverfikatsiya qilishni ko‘rsatadi. Sadikov (2021) o‘z tadqiqotlarida O‘zbekiston hududlarining ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishini modellashtirish orqali sanoat va infratuzilmaning markazlashuv darajasini empirik tahlil qilgan. Qodirov (2020) esa hududlarning investitsion jozibadorligini integral baholash uslubiyatini taklif etib, moliyaviy resurslar taqsimotidagi tafovutlarni bartaraf etish yo‘llarini belgilab bergan.

Farg‘ona vodiysi va, xususan, Namangan viloyati sanoat va tadbirkorlik salohiyatini oshirish masalalari Namangan davlat texnika universiteti (NamMQI) olimlari tomonidan keng yoritilgan. Jumladan, Dadaboyev (2021) Namangan viloyati sanoat korxonalarining investitsion faolligini oshirish, ichki zaxiralarni safarbar etish va eskirgan asosiy vositalarni yangilashning amaliy mexanizmlarini asoslagan. Ergashev va Xamzayev (2023) hududlarda investitsiya loyihalarini boshqarishda sanoat infratuzilmasini modernizatsiya qilish hamda ishlab chiqarish klasterlarini rivojlantirish zarurligini ko‘rsatib berganlar. Tursunov (2022) esa ekonometrik usullar orqali kichik biznes subyektlari sonining ortishi hududiy YaHM o‘sishi va yangi ish o‘rinlari yaratilishida muhim drayver ekanini isbotlagan.

METODOLOGIYA

Tadqiqot dizayni va ma’lumotlar bazasi. Ushbu tadqiqotda hududiy investitsion ko‘rsatkichlarning iqtisodiy o‘sishga ta’sirini aniqlash maqsadida miqdoriy tahlil va panel ma’lumotlar ekonometriyasi usullaridan foydalanildi. Empirik baza O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligining rasmiy to‘plamlari hamda Markaziy bank hisobotlari asosida shakllantirildi. Kuzatuvlar O‘zbekistonning 14 ta hududini (12 ta viloyat, Qoraqalpog‘iston Respublikasi va Toshkent shahri) qamrab oladi ($N = 14$, $T = 10$yil).

$$\ln GRPpc_{it} = \beta_0 + \beta_1 \ln INVpc_{it} + \beta_2 \ln FDIpc_{it} + \beta_3 \ln CREDITpc_{it} + \beta_4 \ln INDpc_{it} + \beta_5 SME_{it} + \mu_i + \lambda_t + \varepsilon_{it}$$

bu yerda:

- i — hududlar indeksi ($i = 1,2, \ldots ,14$);
- t — vaqt davri (yillar);
- β_0 — modelning doimiy parametri (ozod hadi);
- $\beta_1, \beta_2, \beta_3, \beta_4$ — logarifmik mustaqil o‘zgaruvchilar bo‘yicha elastiklik koeffitsiyentlari;
- β_5 — kichik biznes subyektlari soni 1 birlikka o‘zgarganda YaHMning nisbiy o‘zgarishini ifodalovchi yarim elastiklik parametri;
- μ_i — hududlarning geografik joylashuvi, tabiiy boyliklari kabi vaqt bo‘yicha o‘zgarmaydigan individual xususiyatlari (individual fixed effects);
- λ_t — barcha hududlarga birdek ta’sir qiluvchi umumiy vaqtinchalik shoklar (time-specific effects);
- ε_{it} — o‘rtacha qiymati nolga va dispersiyasi o‘zgarmas bo‘lgan tasodifiy xatolik (iid).

Tavsifiy statistika tahlili shuni ko‘rsatadiki, o‘rganilayotgan omillar ichida eng katta dispersiya to‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy investitsiyalar ($\ln FDIpc$ bo‘yicha standart chetlanish 0.95) va sanoat ishlab chiqarishida ($\ln INDpc$ bo‘yicha standart chetlanish 0.71) kuzatiladi. Bu holat mamlakatda xorijiy kapital va sanoat quvvatlarining hududlararo konsentratsiyasi juda yuqoriligini, ya’ni ayrim sanoatlashgan markazlar (Toshkent shahri, Navoiy, Toshkent viloyatlari) bilan agrar ixtisoslashuvdagi hududlar o‘rtasida investitsion salohiyat bo‘yicha chuqur tafovut saqlanib qolayotganini tasdiqlaydi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Dastlabki tahlillar hududlar o‘rtasida investitsiya va ishlab chiqarish ko‘rsatkichlari bo‘yicha keskin tabaqalanish mavjudligini ko‘rsatdi. Ayniqsa, xorijiy investitsiyalar hamda sanoat mahsulotlari ishlab chiqarish hajmining hududlar kesimidagi taqsimotida tafovutlar juda yuqori darajada shakllangan. Poytaxt Toshkent shahri, Toshkent va Navoiy viloyatlarida sanoat quvvatlari hamda to‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy investitsiyalar yuqori darajada to‘plangan bo‘lsa, qishloq xo‘jaligiga ixtisoslashgan va tabiiy resurs zaxiralari nisbatan kam hududlarda mazkur ko‘rsatkichlar ancha past darajada qolmoqda. Tadqiqotda foydalanilgan o‘zgaruvchilarning taqsimot xususiyatlari va dispersiyasi bo‘yicha dastlabki statistik ko‘rsatkichlar hisoblab chiqildi.

1-jadval

O‘zgaruvchilarning tavsifiy statistikasi ($N = 14, T = 10$, umumiy kuzatuvlar soni = 140)

O‘zgaruvchi	O‘rtacha qiymat	Standart chetlanish	Minimal qiymat	Maksimal qiymat
$\ln GRPpc$	9.42	0.48	8.35	10.82
$\ln INVpc$	8.65	0.54	7.42	10.15
$\ln FDIpc$	4.82	0.95	2.10	7.34
$\ln CREDITpc$	8.12	0.62	6.85	9.94
$\ln INDpc$	8.78	0.71	7.15	10.65
SME	12.84	4.35	6.20	26.50

Tavsifiy statistika natijalari shuni ko‘rsatadiki, aholi jon boshiga xorijiy investitsiyalar ($\ln FDIpc$) va sanoat ishlab chiqarishi ($\ln INDpc$) bo‘yicha hududlararo standart chetlanish yuqori bo‘lib, bu ko‘rsatkichlar bo‘yicha mintaqaviy nomutanosiblik juda kuchli ekanligini tasdiqlaydi.

Ushbu model asosida olingan asosiy empirik natijalar quyidagilardan iborat:

Asosiy kapitalga kiritilgan investitsiyalar: Tadqiqot natijalari asosiy vositalarga qilingan investitsiyalar aholi jon boshiga daromadlarning oshishida fundamental ahamiyatga ega ekanligini ko‘rsatdi. Xususan, boshqa barcha omillar o‘zgarmagan taqdirda, aholi jon boshiga asosiy kapitalga investitsiyalar 1 foizga ko‘payganda, aholi jon boshiga to‘g‘ri keladigan yalpi hududiy mahsulot o‘rtacha qariyb 0,25 foizga oshadi. Bu kapital to‘planishi hududiy iqtisodiyot bazasini kengaytirishda eng muhim vosita ekanligini tasdiqlaydi.

Sanoat ishlab chiqarishi: Tahlil etilgan omillar orasida iqtisodiy o‘sishga eng kuchli ta’sir ko‘rsatgan yo‘nalish sanoat bo‘ldi. Aholi jon boshiga sanoat mahsulotlari hajmining 1 foizga ortishi hududiy yalpi mahsulot hajmini o‘rtacha qariyb 0,33 foizga oshiradi. Mazkur natija O‘zbekiston hududlari iqtisodiyotida sanoatlashtirish jarayoni hali ham umumiy iqtisodiy rivojlanishning asosiy lokomotivi bo‘lib xizmat qilayotganidan dalolat beradi.

To‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy investitsiyalar: Xorijiy kapital oqimining aholi jon boshiga YaHMga ta’siri ijobiy va statistik jihatdan ishonchli deb topildi. Hududga jalb etilgan xorijiy investitsiyalarning 1 foizga oshishi yalpi hududiy mahsulotning taxminan 0,07 foizga ortishiga olib keladi. Biroq uning ta’sir ko‘lami ichki asosiy kapital investitsiyalariga nisbatan sezilarli darajada past ekanligi kuzatildi. Bu holat xorijiy investitsiyalarning aksariyati chekka hududlardagi mahalliy ishlab chiqarish korxonalari bilan yetarlicha kooperatsiya aloqalarini o‘rnatmaganligi bilan izohlanadi.

Kichik biznes va tadbirkorlik faolligi: Har 1000 nafar aholiga to‘g‘ri keladigan kichik tadbirkorlik subyektlari sonining ortishi ham hududiy daromadlarga ijobiy ta’sir ko‘rsatmoqda. Hududda kichik biznes subyektlari tarmog‘ining kengayishi xizmatlar sohasini rivojlantirish va aholi bandligini ta’minlash orqali jon boshiga YaHMning barqaror o‘sishini qo‘llab-quvvatlaydi.

Bank kreditlari: Ajratilgan bank kreditlari hajmining hududiy iqtisodiy o‘sishga bevosita ta’siri statistik jihatdan zaif bo‘lib chiqdi. Bu kredit resurslarining katta qismi uzoq muddatli ishlab chiqarish quvvatlarini yaratish va uskunalarni yangilashga emas, balki qisqa muddatli savdo operatsiyalari, xizmat ko‘rsatish va iste’mol maqsadlariga yo‘naltirilayotgani bilan bog‘liqdir. Natijada kreditlar hududda uzoq muddatli moddiy boylik yaratish jarayoniga bevosita aylanmay qolmoqda.

Ekonometrik baholash jarayonida birlashtirilgan model, tasodifiy ta’sirlar hamda qat’iy ta’sirlar modellari o‘zaro taqqoslandi. Maxsus statistik sinovlar (Hausman testi) natijasida har bir hududning o‘ziga xos geografik, tabiiy va tuzilmaviy xususiyatlarini to‘liq inobatga oluvchi Qat’iy ta’sirlar (Fixed Effects) modeli eng xolis va ishonchli deb topildi.

MUHOKAMA

Tadqiqot natijalari O‘zbekiston hududlarida iqtisodiy o‘sishni rag‘batlantirishda

asosiy kapitalga kiritilgan investitsiyalar va sanoatlashtirish darajasi hal qiluvchi kuch ekanligini ko‘rsatmoqda. Olingan natijalar Chen va boshqalar (2020) hamda neoklassik o‘sish modellaridagi kapital to‘planishi qoidalariga to‘liq mos keladi. Asosiy kapitalga yo‘naltirilgan investitsiyalarning elastiklik koeffitsiyenti (0.248) shuni anglatadiki, moddiy ishlab chiqarish bazasini kengaytirmasdan turib, hududlarda daromadlar darajasini barqaror oshirib bo‘lmaydi.

Biroq, to‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy investitsiyalarning elastikligi ($\beta_2 = 0.065$) asosiy kapital investitsiyalariga nisbatan sezilarli darajada past ekanligi aniqlandi. Ushbu holat Rodriguez-Pose va Ketterer (2020) ta’kidlagan "qabul qilish salohiyati" (absorptive capacity) g‘oyasi bilan izohlanadi: O‘zbekistonning ayrim hududlarida infratuzilmaning eskirganligi va malakali muhandis-texnik kadrlarning yetishmasligi sababli jalb qilingan xorijiy investitsiyalar to‘liq quvvatda mahalliy qiymat zanjirlariga integratsiyalasha olmayapti. Natijada xorijiy investitsiyalar ko‘proq poytaxt va xomashyo qazib oluvchi hududlar atrofida konsentratsiyalashib, umumiy hududiy samaradorlikni pasaytirmoqda.

Kutilmagan natijalardan biri — bank kreditlarining ($\ln CREDITpc$) Fixed Effects modelida statistik ahamiyatsiz bo‘lib chiqqanligidir ($p > 0.1$). Nazariy jihatdan Beck, Levine va Loayza (2000) moliyaviy vositachilik o‘sishni jadallashtirishini ta’kidlagan bo‘lsa-da, bizning natijalarimiz Arcand va boshqalar (2015) ilgari surgan gipotezaga yaqinlashadi. Buning asosiy sababi shundaki, O‘zbekiston hududlarida ajratilayotgan kredit resurslarining katta qismi uzoq muddatli modernizatsiya va yuqori texnologik investitsiya loyihalariga emas, balki qisqa muddatli savdo aylanmasi, xizmat ko‘rsatish va iste’mol maqsadlariga yo‘naltirilmoqda. Iste’mol kreditlari qisqa muddatda savdo faolligini oshirsa-da, uzoq muddatda hududiy kapital zaxiralarini kengaytirmaydi.

Sanoat ishlab chiqarishi ($\ln INDpc$) bo‘yicha olingan yuqori koeffitsiyent ($\beta_4 = 0.326$) O‘zbekiston mintaqalari iqtisodiyotining hali ham industrial bosqichda ekanligini, sanoatsiz hududiy o‘sishni ta’minlash imkonsizligini ko‘rsatadi. Kichik biznes subyektlarining ijobiy ta’siri ($\beta_5 = 0.012$) esa Tursunov (2022) xulosalarini tasdiqlab, kichik korxonalar hududlarda bandlikni ta’minlash va xizmatlar sohasini diversifikatsiya qilish orqali aholi jon boshiga daromadlarni oshirishga xizmat qilayotganini bildiradi.

XULOSA

Ushbu tadqiqotda 2014–2023-yillar davomida O‘zbekiston Respublikasining 14 ta hududi bo‘yicha panel ma’lumotlar asosida investitsion salohiyat omillarining aholi jon boshiga to‘g‘ri keladigan YaHMga ta’siri ekonometrik jihatdan baholandi. Empirik tahlil natijalari quyidagi fundamental xulosalarni shakllantirishga asos bo‘ladi:

Investitsiya va sanoat — hududiy o‘sishning asosiy lokomotivlari. O‘tkazilgan ekonometrik modellashtirish natijalariga ko‘ra, hududiy iqtisodiy o‘sishga eng katta ijobiy ta’sir ko‘rsatuvchi omillar sanoat mahsulotlari hajmi (elastiklik 0.326) hamda asosiy kapitalga yo‘naltirilgan investitsiyalar (elastiklik 0.248) hisoblanadi. Bu holat moddiy ishlab chiqarish bazasini yangilamasdan va sanoat klasterlarini rivojlantirmasdan turib hududiy iqtisodiyotni modernizatsiya qilib bo‘lmasligini

ko‘rsatadi.

Xorijiy investitsiyalarning cheklangan multiplikativ samaradorligi. To‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy investitsiyalarning elastikligi (0.065) nisbatan past bo‘lib, jalb qilinayotgan xorijiy kapitalning aksariyat hududlarda mahalliy iqtisodiyot bilan mustahkam kooperatsiya zanjirlarini yarata olmayotganligini anglatadi. Xorijiy kapital asosan poytaxt va tog‘-kon sanoati markazlarida to‘planib, chekka hududlarda uning "texnologik to‘kilish" (spillover) samarasi to‘liq ishga tushmayapti.

Kredit resurslarining samarasiz taqsimlanishi. Bank kreditlari hajmining statistik jihatdan ahamiyatsiz bo‘lib chiqqanligi mamlakatimiz mintaqalarida moliya-kredit resurslarining strukturaviy zaifligini ochib beradi. Kreditlarning sezilarli qismi uzoq muddatli ishlab chiqarish quvvatlari yaratishga emas, balki qisqa muddatli savdo operatsiyalari va iste’molga ketayotgani sababli ular hududiy YaHMning barqaror o‘sishiga bevosita aylanmayapti.

Kichik biznesning barqarorlashtiruvchi roli. Kichik tadbirkorlik subyektlari sonining ortishi daromadlar o‘sishiga sezilarli ijobiy turtki bermoqda. Bu kichik tadbirkorlik nafaqat aholi bandligini ta’minlash, balki hududiy iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish va xizmatlar sohasini kengaytirish orqali o‘sishni rag‘batlantirayotganini bildiradi.

Investitsiyalarning 1 foizga oshishi aholi jon boshiga YaHMning qariyb 0.25 foizga ortishini ta’minlaydi; xorijiy investitsiyalarning iqtisodiy o‘sishga ta’siri ijobiy, biroq uning salohiyati pastroq darajada qolmoqda. Bu xorijiy investitsiyalarni hududlararo taqsimlashda nomutanosibliklar borligini hamda joylarda ularni o‘zlashtirish infratuzilmasi yetarli darajada shakllanmaganligini anglatadi; bank kreditlari uzoq muddatli ishlab chiqarish investitsiyalariga aylanmayotgani sababli hududiy YaHM o‘sishida statistik ahamiyatli natija bermadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

[1] Dadaboyev, T. Y. (2021). Hudud sanoat korxonalarining investitsion faolligini oshirish yo‘llari (Namangan viloyati misolida). *Iqtisodiyot va ta’lim*, (4), 118–124.

[2] Ergashev, R. X., & Xamzayev, A. A. (2023). Hududlarda investitsiya loyihalarini samarali boshqarish va sanoat infratuzilmasini modernizatsiya qilish. *Biznes-Ekspert*, 6(186), 42–47.

[3] Mustafakulov Sh.I. O‘zbekiston–2030 strategiyasi: hududiy iqtisodiy rivojlanish doirasida viloyatlar o‘rtasidagi iqtisodiy tafovutlarni kamaytirish masalalari // Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar. – 2025.

[4] Krugman, P. (1991). Increasing returns and economic geography. *Journal of Political Economy*, 99(3), 483–499.

[5] Qodirov, A. M. (2020). O‘zbekiston hududlarining investitsion jozibadorligini baholash va hududlararo tafovutlarni qisqartirish omillari. *Moliya va bank ishi*, (3), 54–62.

[6] Sadikov, A. M. (2021). O‘zbekiston hududlarining ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishini modellashtirish. Monografiya. Fan va texnologiya, Toshkent, 214 b.

[7] Tursunov, B. O. (2022). Econometric evaluation of the impact of small business development on regional economic growth in Uzbekistan. *Central Asian Journal of*

Innovations on Tourism Management and Finance, 3(6), 112–124.
[8] Tursunov, B. O. (2022). Econometric evaluation of the impact of small business development on regional economic growth in Uzbekistan. *Central Asian Journal of Innovations on Tourism Management and Finance*, 3(6), 112–124.
[9] Romer, P. M. (1986). Increasing returns and long-run growth. *Journal of Political Economy*, 94(5), 1002–1037.
[10] O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligi. (2024). *O‘zbekiston hududlarining yillik statistik to‘plami (2014–2023)*. Toshkent.